

VĀRDS *BAUDĪT* SENAJOS TEKSTOS: SEMANTISKĀ DAUDZVEIDĪBA

Anta TRUMPA
Latvijas Universitātes
Latviešu valodas institūts

1. Ievads¹

Šī raksta uzmanības centrā ir verbs *baudīt*, proti, 16. un 17. gadsimta latviešu tekstos salīdzinoši izplatīts vārds², kuram ir sazarota, pētniekiem ne visos gadījumos uzreiz īsti labi saprotama semantika.

Mūsdienās latviešu vārds *baudīt* nozīmē 1) ‘ar prieku, baudu izjust (ko); ar patīku nodoties (kam)’, piemēram, *baudīt dzīvi, mūziku, dabas skaistumu, klusumu*; 2) ‘ēst, dzert’, piemēram, *baudīt brokastis, pirmās zemenes, vīnu, Viesi baudīja svētku mielastu* (MLVV). 16. un 17. gadsimta tekstos, lai gan ir redzamas arī šīs nozīmes (it īpaši otrā, bet daļēji arī pirmā), tomēr vārda lietojums ir bijis daudz plašāks.

Raksta mērķis ir aplūkot vārda *baudīt* un nedaudz arī tā atvasinājumu nozīmes latviešu valodas 16. un 17. gadsimta tekstos iespējamā to senuma secībā un, kur iespējams, – raksturot saistību starp šīm nozīmēm. Pētījums veikts, balstoties uz „Latviešu valodas seno tekstu korpusa” (SENIE) un topošās „Latviešu valodas vēsturiskās vārdnīcas” (LVVV) datiem, kā arī salīdzinot vārda lietojumu ar avottekstiem un vēlākiem tulkojumiem.

Vārda *baudīt* pretrunīgais un nereti no mūsdienām atšķirīgais lietojums senajos tekstos ir izraisījis arī etimologu interesi, turklāt viedokļi par vārda cilmi ir atšķirīgi. Jānis Endzelīns, atsaukdamies uz Augusta Leskīna viedokli (Leskien 1884: 294), saista šo vārdu ar *bust* ‘pamosties’³, tiesa, nozīmes attīstību sīkāk neskaidrojot (ME I 267), Benjamiņš Jēgers vārdu *baudīt* saistījis ar apvidvārdu *baust* ‘sist’ (Jēgers 1966: 129). Konstantīns Karulis savā etimoloģijas vārdnīcā vārdiem *baudīt* un *bauda* ir veltījis pat 2 lappuses, gan pieņemdamas un apvienodamas iepriekš minētos etimoloģijas skaidrojumus (jo latviešu izlokšņu *baust* ‘sist’ ir etimoloģiski saistīts ar latviešu *bust* ‘pamosties’), gan pieļaudams, ka „vārda *baudīt* semantisko attīstību ietekmējis arī tādas pašas formas atv.[asinājums] no verba *būt*..” (Karulis 1992 I 112, 113).

¹ Raksts izstrādāts Valsts pētījumu programmas projektā „Latviešu valoda” (Nr. VPP-IZM-2018/2-0002).

² Topošajā „Latviešu valodas vēsturiskās vārdnīcas” (LVVV) šķirklī vārdam *baudīt* ir 145 vārdlietojumi.

³ A. Leskīns gan pats par šo saistību ir nedaudz šaubījies, jo ir pievienojis jautājuma zīmi.

Par etimoloģiski saistītu tiek uzskatīts arī formāli atbilstošais, bet semantiski atšķirīgais lietuviešu dienvidzemaīšu izloksnēs (Karklēnos, Upīnā un Skaudvilē) fiksētais *báudinti*, *baūdinti*, *baudinti* ‘mudināt, kūdīt’, kā arī Šauļu rajonā Kairos fiksētais *báudyti* ar tādu pašu nozīmi (LKŽ I 689), kas saistīts ar lietuviešu vārdiem *būsti* ‘pamosties’, *budēti* ‘būt nomodā’ (Fraenkel LEW I 62, Smoczyński 2020: 128, ALEW 104, 105). Kā redzams, lietuviešu valodā šiem atbilstošajiem atvasinājumiem attīstījušās pavisam citas nozīmes nekā latviešu valodā, tādēļ tie šajā rakstā netiks īpaši aplūkoti.⁴

2. Vārda *baudīt* un tā atvasinājumu nozīmes latviešu valodas 16. un 17. gadsimta tekstos

Kā jau tika minēts raksta sākumā, tā mērķis ir aplūkot vārda *baudīt* un tā atvasinājumu nozīmes latviešu valodas 16. un 17. gadsimta tekstos iespējamā to senuma secībā. Tiesa, šī secība atšķiras no nozīmju fiksēšanas hronoloģiskās secības. Visas šīs nozīmes ir cieši saistītas, ne vienmēr ir viegli nošķiramas un senajos tekstos ir ienākušas ar dažu gadu desmitu starpību.

2.1. ‘Mēģināt, izmēģināt, pārbaudīt’

Lai gan K. Karulis uzskatīja, ka vārda *baudīt* nozīmes attīstība bijusi ‘(sitot) modināt’ → ‘sist’ → ‘spēkoties, cīnīties’ → ‘sitot pārbaudīt, izmēģināt’ → ‘mēģināt’ (Karulis 1992 I 112), tomēr saistību starp nozīmēm ‘mosties’, ‘būt mundram, modram, rosīgam’ un ‘mēģināt, pārbaudīt’ pamato, piemēram, Ernsta Frenkela minētais tās pašas saknes grieķu valodas vārds *πέυθεσθαι, πυνθάνεσαι* ‘wachen, wahrnehmen, erfahren [pamosties, uztvert, uzzināt, pieredzēt]’, (Fraenkel LEW I 62), turklāt pārējās nozīmes šķiet loģiski izrietošas no nozīmes ‘mēģināt, izmēģināt, pārbaudīt’ un nevis otrādi, līdz ar to šajā rakstā ir pieņemts, ka no senajos tekstos sastopamajām vārda *baudīt* nozīmēm tā ir vissenākā.

Nozīme ‘mēģināt, izmēģināt, pārbaudīt’ nav pirmā fiksētā vārda *baudīt* nozīme, tomēr sastopama jau periodā pirms Georga Manceļa darbu publicēšanas, proti, 1615. gada psalmu izdevumā: *Nenekade by ta patte dabbe / aran paffche speeke atstawete / Vnde yeb tas daffche karth gir bouditcz ..* (Ps1615, 171₁₁). Pēc konteksta šeit nav īsti skaidrs, kādā nozīmē vārds lietots, tomēr salīdzinājums ar 1548. gada vācisko šīs garīgās dziesmas variantu: *Wo wol ydt*

⁴ Lietuviešu valodnieks Vincs Urbutis Míkola Miežiņa lietuviešu-latviešu-poļu-krievu vārdnīcā (1894) ietvertu vārdu *baudyti* ‘išbandyti, mėginti, ragauti, patirti [pārbaudīt, izmēģināt, pagaršot, pieredzēt]’ uzskata par, visticamāk, paša Miežiņa vārdnīca ieviestu leticīsmu, jo neviens cits lietuviešu rakstu avotos tas nav fiksēts (Urbutis 2009: 274).

vaken vor= / föket (Vanags 2000, 263), rāda, ka vāciskajā atbilmē tiešām ir lietota forma *vorföket*, sal. viduslejasvācu *vorsoken*, kam viena no nozīmēm ir ‘mēģināt, pārbaudīt’ (MW V 452) un kam atbilst mūsdienu vācu *versuchen*. Šī nozīme skaidrāk redzama Kristofora Fīrekera vārdnīcas piemērā, kur to apstiprina arī vāciskais tulkojums: *Es baudifchu, Ich wills versuchen. Baudi tikai to darriht, versuch es nur, etc.* (Fuer1650_70_1ms, 43₅).

Ir atsevišķi piemēri no 17. gadsimta beigu tekstiem, kurus uzlūkojot šķiet, ka *baudīt*, iespējams, lietots ar nozīmi ‘saprast, noprast’ – vietām Bībeles fragmentu tulkotājs pat aiz šī vārda iekavās kā paskaidrojumu ielicis vārdu *noprast*, piemēram, šajā 1685. gada luterāņu rokasgrāmatas vietā: *In par to luhdfu es ka juhfa Mihlestiba jo deenas jo wairak pee=aug / eekfch atfihfchanas in wiffadas Saprachanas: ka juhs baudiht (noprast) wareet / kas labbaks irr..* (VLH1685, 83₂₃). Mūsdienu tulkojumā šī vieta skan: *..lai visi pārbaudījumi jūs pāliecinātu, kas ir labāks..* (Bībele 2012, 2516). Salīdzinājumam Mārtiņa Lutera 1545. gada Bībeles tulkojumā šajā vietā ir lietots vārds *prüfen* ‘pārbaudīt’: *..daß ihr prüfen möget, was das Beste sei..* (Luth1545, Philipper 1: 10). Arī grieķu tekstā šajā vietā ir vārds *δοκιμαζειν* (GIB), kas Bībelē lietots gan ar nozīmi ‘pārbaudīt’, gan ar nozīmi ‘atzīt par labu esam’. Ernsta Glikas Bībeles tulkojumā, kas iznāca tajā pašā gadā, kad VLH1685, šī vieta iztulkota, izmantojot vārdu *pārbaudīt*: *Ka juhs pahrbaudiht warrat to/ kas labbaks irr* (JT1685, Fil, 1:10).

Ernesta Kazakēnaite ir pētījusi un aprakstījusi iespraudumus oriģinālajos „Vermehretes Lettisches Handbuch“ (1685) perikopju pantos un ir nākusi pie secinājuma, ka šādu iespraudumu, kas nav sastopami nedz citvalodu Bībeles tulkojumos, nedz arī vēlākos latviešu Bībeles tulkojumos, ir ne mazums. Kā atzīst pētniece, K. Fīrkers „tulkojis diezgan brīvi, lai gan parasti iekavās iespraudis arī burtiska tulkojuma ekvivalentu“, darījis to vairāku iemeslu dēļ: „a) žanra īpatnības (perikopes ir izvilkumi), b) valodu struktūras atšķirības (sal. sinonīmiski gadījumi), c) vairāki tulkojuma avoti un to savstarpējās atšķirības (Fīrkers rediģēja Lutera brīvāk iztulkotās vietas.. un d) autora personiskais tulkošanas stils“ (Kazakēnaitē 2015: 144). Acīmredzot arī šajā gadījumā K. Fīrkers ir uzskatījis par vajadzīgu aiz burtiskā tulkojuma ievietot paskaidrojošu vārdu, kas semantiski īsti neatbilst burtiskajam tulkojumam un kam par iemeslu, iespējams, ir Bībeles oriģinālajā tekstā atbilstošā grieķu valodas vārda daudznozīmība.

To apstiprina vēl kāds vārda *baudīt* lietojums E. Glikas Bībeles tulkojumā, kuram atbilstošajā vietā mūsdienu Bībeles tulkojumā ir vārds *izprast*: E. Glikas Bībeles tulkojumā: *..ka juhs baudiht warrat/ kas irr tas labbs/ un tas patihkams un pilnigs Deewa Prahts* (JT1685, Rm, 12:2), savukārt, mūsdienu Bībeles tulkojumā: *lai jūs varētu izprast, kas ir Dieva griba..* (Bībele 2012:

2451). Salīdzinājumam gan M. Luterā Bībeles tulkojumā: *..auf daß ihr prüfen möget..* (Luth1545, Roemer 12: 2), gan grieķu oriģinālā: *Δοκιμαζειν* (GIB), ir lietoti vārdi, kas nozīmē ‘pārbaudīt’. Balstoties uz oriģinālo tekstu un citiem tulkojumiem, šķiet, ka šeit tiešām nevar uzskatīt, ka vārds *baudīt* latviešu senajos tekstos lietots ar nozīmi ‘saprast, noprast’. Tā kā grieķu vārds *Δοκιμάζειν* acīmredzot nav viennozīmīgs, tad tulkojumos dominē vārdi, kas izsaka šī vārda pamatnozīmi ‘pārbaudīt’, tomēr atsevišķos tulkojumos šī nozīme precizēta.

Pieņemot, ka nozīme ‘mēģināt, izmēģināt, pārbaudīt’ ir sākotnējā latviešu valodas vārda *baudīt* nozīme, no kuras atvasinātas visas pārējās senajos tekstos lietotās šī vārda nozīmes, tomēr jāatzīst, ka tā ne tikai nav visnenāk fiksētā, bet nav arī visizplatītākā nozīme. Tiesa, senajos tekstos sastopamajos šī vārda atvasinājumos nozīme ‘izmēģināt, pārbaudīt’ dominē. Pirmām kārtām te jāmin vārds *izbaudīt* ‘pārbaudīt’: *Isbaudiht, ausprüfen..* (Fuer1650_70_1ms, 43₈) un *izbaudīties* ‘pārbaudīt (vienam otru)’, piemēram, 1685. gada Siraha grāmatas tulkojumā: *ka tā viņŕch Padohmu dohd/ kà tas viņŕnam paŕfcham par labbu warretu notikt/ in leek tewi tikkai isbauditees* [respektīvi – ‘pārbauda, kas notiks ar tevi’] (VLH1685_Syr, 55A₁₆), tiesa, mūsdienu latviešu Bībeles tulkojumā šī vieta ir tulkota aprakstoši: *Iztālēm stāvot, viņš noskatīsies: kas tad ar tevi atgadīsies* (Bībele 2012, 1979).

Savukārt atvasinājums *baudīšana* E. Glikā Jaunās Derības tulkojumā ir lietots ar nozīmi ‘pārbaudījums’: *Jo ta Pilniba viņŕno Preeka (stahw) eekŕch daudŕ Behdo Baudīŕchanas/ un jepŕchu tee lohti bija nabbagi/ taŕfchu tee itt baggatigi irr dewufchi pehz fawas Weenteefibas* (JT1685, 2Kor, 8:2). Šī lietojuma semantika sākotnēji nešķiet īsti skaidra, tomēr tā atklājas, salīdzinot šīs tekstu vietas iespējamās avottekstos: M. Luterā 1545. gada Bībeles tulkojumā lietots verbs *bewahren* ‘pārbaudīt’...: *da sie durch viel Trübsal bewahrt wurden* (Luth1545, 2 Korinther 8: 2), arī Bībeles grieķu tekstā šajā vietā lietots vārds *δοκιμηθ* ‘pārbaudījums’ (GIB). Šī vārda semantiku apstiprina arī mūsdienu latviešu Bībeles tulkojumā attiecīgajā vietā lietotais vārds *pārbaudījums*: *Vislielākajā ciešanu pārbaudījumā..* (Bībele 2012: 2490).

Šajā pašā semantikā iekļaujas arī verbs *sabaudīties* ‘pārbaudīt (kādu)’ K. Fīrekera vārdnīcas manuskriptos, piemēram, *Isbauditees, Sabauditees, sich mit einander berichen, versuchen* (Fuer1650_70_1ms, 43₁₃), un *pabaudīt* ‘pārbaudīt’, piemēram, E. Glikā Vecās Derības tulkojuma tekstā: *UN tas notikkahs pehz fchahm Leetahm/ pabaudija Deews Ahbrāamu/ un fazzija us to: Ahbrāams!* (VD1689_94, 1Moz, 22:1). Salīdzinājumam mūsdienu tulkojumā šī Bībeles vieta skan šādi: *Pēc tam Dievs pārbaudīja Ābrahāmu un viņam teica: „Ābrahām!”* (Bībele 2012: 38).

Arī vārdam *pārbaudīt* šī nozīme ir bijusi vismaz kopš 17. gadsimta beigām līdz pat mūsdienām. Vārds *pārbaudīt* nav ietverts G. Mancela vārdnīcā un K. Firekera vārdnīcas manuskriptos. Jāatzīmē, ka tas sāks lietot, tikai sākot ar 1685. gadu, pirms tam attiecīgajās vietās ar šo nozīmi lietoti citi sinonīmi, piemēram, kur 1685. gada Sīraha grāmatas tulkojumā lietots vārds *pārbaudīt*: *Kā Pohdneeka Zeplis pahr-rauga tohs jaunus Pohdus/ tā arridfan ta Nelaimība pahrbauda ta Zilweka Prahtu* (VLH1685_Syr, 39B₂₈), tur vairākos iepriekšējos tulkojumos, piemēram, 1631. gada tulkojumā, tajā pašā teksta vietā ir izmantots vārds *apraudzīt*: *Ka ta Krahs apluhko tohs jaunus Pohdus / ta arridfan ta Nhelaimība aprauga ta Czillwāka Prahtu* (Manc1631_Syr, 565₂₅). Acīmredzot vārds *pārbaudīt* reliģiskajos tekstos izplatījies līdz ar 1685. gada Kurzemes rokasgrāmatu un E. Glikas Bībeles tulkojumu.

Vārds *baudītājs*, kas senajos tekstos fiksēts vienīgi K. Firekera vārdnīcas manuskriptos, šeit tulkots ar vārdu *Ein Prüffer* ‘pārbaudītājs’: *Bauditais Ein Prüffer, alß, wein prüfer* (Fuer1650_70_1ms, 43₃). Tiesa, ne īsti skaidrs ir šī pašā autora manuskriptos sastopamais vārdu savienojums *asaru baudītājs*: *Kristus irr muhsu assaru bauditais Kristus{Kr[ist]us} ist unser Trähnen Trockner* (Fuer1650_70_1ms, 239₁₁). Vāciskais tulkojums *Trähnen Trockner* nozīmē ‘asaru susinātājs, žāvētājs’. Varbūt šeit tomēr ir nevis ‘asaru pārbaudītājs’, bet pārnēstā nozīmē ir domāts ‘asaru dzērējs, tas kurš izdzer mūsu asaras, atbrīvo mūs no asarām’. Šo nozīmi varbūt netieši apstiprina Johana Langija 1685. gada latviešu-vācu vārdnīcas manuskripts: *Bauditais, ein Koster. Prüfer. Verfucher* (Langijs 1936: 30), kur blakus nozīmēm ‘pārbaudītājs, izmēģinātājs’ ir arī nozīme ‘nogaŗotājs’.

Senajos latvieŗu tekstos ir vairākas vārda *baudīt* un tā atvasinājumu nozīmes, kas ar pirmatnīgo nozīmi ‘pārbaudīt, izmēģināt’ ir cieŗi saistītas un, visticamāk, ir no tās izrietoŗas, proti, ‘uzdroŗināties, iedroŗināties’, ‘doties viens otram pretī, satikties, redzēties’, ‘saprast, noprast’ un ‘ēst, dzert; nogaŗot’.

2.2. ‘Uzdroŗināties, iedroŗināties; mēroties spēkiem’

Arī ‘uzdroŗināties, iedroŗināties’ nav starp izplatītākajām vārda *baudīt* nozīmēm. Tā ir fiksēta tikai 17. gadsimta vārdnīcās, proti, G. Mancela vārdnīcā: *wagen* [‘uzdroŗināties, iedroŗināties, uzdrīkstēties’] / *baudiet* (Manc1638_L, 199B₁₀), *unterwinden/ unterstehen* [‘uzdroŗināties, iedroŗināties, uzdrīkstēties’] / *baudiet* (Manc1638_L, 211A₈) un K. Firekera vārdnīcas manuskriptos, tiesa, tajos nevis pamatvārdam *baudīt*, bet atgriezeniskajam verbam *baudīties*: *Bauditees, sich waagen* [‘uzdroŗināties, iedroŗināties, uzdrīkstēties’] (Fuer1650_70_1ms, 43₆), *Eima bauditees. Kom ein gānglein*

wagen (Fuer1650_70_2ms, 59₂₃). Šo teicienu gan arī varētu skaidrot kā 'Ejam mēroties spēkiem, pārbaudīt vienam otru, uzdrošināties rādīt savu spēku viens otram!'. Līdzīga semantika ir arī atgriezeniskajam nolieguma vārdam *nebaudīties*, kas K. Fīrekerā vārdnīcas manuskriptos lietots ar nozīmi 'neuzdrošināties': *Ne baudees ar manni lihdsoshs, Ey» lieber, wags nicht mit mir* (Fuer1650_70_1ms, 43₉), kas acīmredzot jāsaprot kā 'Labāk neuzdrošinies nākt ar mani spēkoties!'. Šie vārdnīcu piemēri un it īpaši K. Fīrekerā manuskriptos ietvertais lietojums rāda to, ka vārdi *baudīt*, *baudīties*, *nebaudīties* ar nozīmēm '(ne)uzdrošināties, (ne)iedrošināties, (ne)mēroties spēkiem' ir tikuši aktīvi lietoti dzīvajā tautas valodā.

Nozīmes attīstība šeit, visticamāk, 'pārbaudīt' → 'pārbaudīt savus spēkus' → 'uzdrošināties, iedrošināties'.

2.3. 'Doties viens otram pretī, satikties, redzēties'

Daži vārda *baudīties* minējumi E. Glikā Vecās Derības tulkojumā ir ar citos avotos nefiksētu nozīmi 'doties viens otram pretī, satikties, redzēties', piemēram, *Un Amazijus/ tas Ķehniņsch no Juhda/ apņehmahs pee Joafu/ Joaāfa ta Dehla JeiĶa Dehlu/ to Jfraēļa Ķehniņu fuhtiht/ 'un likt fazziht: Nahz/ baudifimees weens ar ohtru* (VD1689_94, 2L, 25:17). Salīdzinājumam mūsdienu tulkojumā: *Tiksimies aci pret aci!* (Bībele 2012: 754), bet M. Lutera 1545. gada vāciskajā Bībeles tulkojumā: *Kom / las uns mit einander besehen* (Luth1545, Das ander Buch der Chronica 25: 17), proti, 'nāc, aplūkosim viens otru'.

Ne īsti skaidrs, tomēr, iespējams, ar šo nozīmi saistīts ir vārda *baudīties* lietojums Vecās Derības Sīraha grāmatā: *Wings baudiyahs no wiffas Sirds vĶ to Kungu / (puta czārrādams)..* (Manc1631_Syr, 610₁₃). 1685. gada tulkojumā jau šī vieta ir precizēta un tādējādi labāk saprotama: *Wiņsch palaidehs no wiffas Sirds us to Kungu..* (VLH1685_Syr, 76A₂₅). Savukārt mūsdienās šī vieta tulkota kā *..pa taisno ceļu Dievam pretī vadija savu sirdi..* (Bībele 2012: 2006). M. Lutera 1545. gada Bībeles tulkojumā lietota vācu *wagen* atbilstošā lejasvācu forma *wogen* 'kustēties' (DWB): *Er wogets mit gantzem hertzen auff den HERRN* (Luth1545, Das Buch Jesu Syrach Capitel 49: 3). Iespējams, G. Mancelis, ietekmēdamies no M. Lutera tulkojuma, vārdu *baudīties* šeit lietojis ar nozīmi 'devās pretī, virzījās uz kaut ko, lai satiktos'.

Jau skaidrāk šī nozīme redzama arī nākamajā piemērā: *Un tas Ķehniņsch Jofijus gahje tam pretti/ un tas Egiptes Ķehniņsch nokawe to eekfch Megiddus/ kad tas ar wiņņu baudiyahs* (VD1689_94, 2Ken, 23: 29). Mūsdienu tulkojumā šajā vietā: *..bet tas viņu nonāvēja, kad tie sastapās pie Megido* (Bībele 2012: 661), salīdzinājumam M. Lutera 1545. gada vāciskajā Bībeles tulkojumā šajā vietā

lietots vācu vārds *gesehen* ‘redzēties, satikties’: *..vnd starb zu Megiddo / da er jn gesehen hatte* (Luth1545, Das ander Buch der Könige 23: 29). Šis piemērs ir ietverts arī K. Milenbaha „Latviešu valodas vārdnīcā“ šķirkli *baudīt* pie refleksīvā verba 1. nozīmes ‘versuchen, die Kräfte versuchen, sich prüfen, sich messen [pārbaudīt, pārbaudīt spēkus, mēroties spēkiem]’ (ME I 266). Acīmredzot šis lietojums *kad tas ar viņu baudījās* saprasts kā ‘kad tas ar viņu mērojās spēkiem’, tomēr, kā jau tika konstatēts iepriekš, salīdzinājums ar mūsdienu tulkojumu un M. Lutera Bībeles tulkojumu šādu nozīmi šajā piemērā neapstiprina. Tiesa, ļoti iespējams, ka nozīme ‘doties viens otram pretī, satikties, redzēties’ ir cieši saistīta ar nozīmi ‘uzdrošināties, iedrošināties; mēroties spēkiem’, jo vismaz daļā lietojumu E. Glikā Vecās Derības tulkojumā, kas ir vienīgais teksts, kurā šī nozīme sastopama, Bībeles varoņi *baudās* ‘satiekas, saredzas’ ar mērķi cīnīties, mēroties spēkiem.

2.4. ‘Ēst, dzert; nogaršot’

No nozīmes ‘pārbaudīt, izmēģināt’ acīmredzot ir radušās arī jau 16. gadsimta beigu tekstos aktīvi lietotās un līdz mūsdienām pazīstamās nozīmes ‘ēst, dzert; nogaršot’. Šis ir otrais senākais lietojums senajos tekstos un noteikti vairāk izplatīts nekā nozīme ‘pārbaudīt, izmēģināt’. Ne visos gadījumos var īsti nošķirt nozīmi ‘pagaršot’ no ‘ēst, dzert’. Pirmo reizi ar šādu nozīmi vārds fiksēts 1587. gada evaņģēlijos un epistulās: *..doeuwe tham Eticke / ar Myrrhen exkan Wyne fczeerth / ar Sulckte Szamaifite. Vnde kad thas to boudy / nhe gribbey thas fczerdth..* (EvEp1587, 94₉). Tiek uzskatīts, ka šis avots ir tulkots „no kāda lejasvācu izdevuma starp 1532. un 1541. gadu“, bet rediģējot, visticamāk, izmantots kāds Bībeles tulkojums, kas iznācis pēc M. Lutera Bībeles tulkojuma 1545. gada redakcijas (Vanags 2000: 386, 387, sal arī Kazakēnaitē 2019: 65, 66).

Salīdzinot latvisko tekstu ar attiecīgo vietu iespējamā avotestā, proti, M. Lutera Bībeles 1545. gada tulkojumā, attiecīgajā vietā redzams vārds *schmeckte* ‘pagaršoja’: *und da er's schmeckte, wollte er nicht trinken* (Luth1545, Matthaeus 27: 34), arī grieķu tekstā lietots vārds *γευσάμενος* ‘pagaršoja’. Acīmredzot šajā vietā vārds *baudīt* tiešām lietots ar nozīmi ‘pagaršot’, par ko liecina arī mūsdienu latviešu Bībeles tulkojums: *..viņš pagaršoja to, bet negribēja dzert* (Bībele 2012: 2202).

Skaidrāk nozīme ‘ēst’ ir redzama šajā Kurzemes garīgo dziesmu krājumā ietvertajā Vecās Derības 102. psalma rindā: *Manna Sirds irr fafista/ in fakaltuſi/ kà Sahle/ ta es arri aismirstu mannas Maiſes baudiht* (LGL1685_K1, 271₄₄), ko apstiprina arī fakts, ka šajā pašā teksta vietā vārds ar nozīmi ‘ēst’ ietverts gan senebreju oriģinālā (HIB), gan arī M. Lutera 1545. gada Bībeles tulkojumā:

Mein Herz ist geschlagen und verdorrt wie Gras, daß ich auch vergesse, mein Brot zu essen (Luth1545, Psalm 102: 4). Interesanti, ka gan E. Glika tulkojumā, gan jaunākajā Bībeles tulkojumā šajā vietā ir nevis vārds *baudīt*, bet *ēst*: *Manna Sirds irr fafista/ un kaltufi kà Sahle/ tà ka es arri aismirstu mannu Maifi ehst* (VD1689_94 Ps 102:5) un: *Kā samīta zāle vīst mana sirds – pat aizmirstu ēst maizi* (Bībele 2012: 1009). Acīmredzot šie vārdi gan 17. gadsimtā ir bijuši, gan mūsdienās tiek uztverti kā sinonīmi.

Nozīme ‘nogaršot, ēst, dzert’ ir redzama arī atvasinājumos, proti, vārds *iebaudīt* Fīrekerā vārdnīcas manuskriptos, līdzīgi kā mūsdienās, ir skaidrots kā ‘nogaršot, nobaudīt’: *Eebauidiht, apbauidiht, prüfen, im schmack gerahten* (Fuer1650_70_1ms, 437), arī vārdam *pabauidīt* blakus jau pirmīt minētajai nozīmei ‘pārbaudīt’ ir bijusi pazīstama nozīme ‘nogaršot, ēst’: *Tad pamahzu es juhs/ ka juhs Barribu pabauidat/ jo tas peederrahs pee juhfo pafcho Labbumu/ jo ne weenam no jums krittihs ne kahds Matts no Galwas* (JT1685, Apd, 27:34). Mūsdienu Bībelē šī vieta ir tulkota šādi: *Tādēļ es aicinu jūs ieēst* (Bībele 2012, 2430). Arī atgriezeniskajai formai *baudīties* viena no nozīmēm ir ‘ēst, dzert’, kā šajā piemērā, kurā acīmredzot ir runa par svēto vakarēdienu: *Tawu Affintiņ in Meefu/ Baudohs ne us niknu Teefu: Eijohht man pee Deewa Galda..* (LGL1685_K1, 117)¹⁰.

Tāpat ar ēšanu saistīta semantika ir arī vairākiem vārda *baudīšana* lietojumiem, tajā skaitā vārda ietvērumam pirmajā drukātajā latviešu tekstā – 1585. gada katoļu katehismā: *Ceck gir prate thas mefces? Pece / Redfepen / Sirdfepen / Boudifchen / ohfefchen / aistwerfchen* (CC1585, 337), kur vārds minēts starp piecām maņām un acīmredzot nozīmē ‘garša’. Nozīme ‘garša, garšošana’ fiksēta arī G. Manceļa vārdnīcā: *Schmack/ Baudifchana/ fmeckefchana* (Manc1638_L, 158B₁₁).

Visticamāk, nozīmes attīstība bijusi ‘pārbaudīt, pamēģināt’ → ‘pagaršot (ēdienu vai dzērienu)’ → ‘ēst, dzert’. Šāda nozīmes attīstība ir tipoloģiska, tā, piemēram, vācu valodā *versuchen* nozīmē gan ‘mēģināt, pamēģināt, izmēģināt’, gan ‘nogaršot, nobaudīt, degustēt’.

Analizējot „Līdzsvarotā mūsdienu latviešu valodas tekstu korpusa“ (LVK 2018) datus, ir redzams, ka vārds *baudīt* ar nozīmi ‘ēst, dzert’ attiecināts tikai uz kaut ko garšīgu, izsmalcinātu, piemēram, *baudīt izmeklētus ēdienus, labus dzērienus, maltīti un kokteiļus, labu franču sarkanvīnu, pieticīgos gardumus, lieliskas angļu brokastis*. Arī *nobaudīt* mūsdienās pieņemts, piemēram, *svaigus augļus, svaigu tunci, vēlas vakariņas, kotletes, glāzi šampanieša, itāļu ēdienu* un nevis *asinis* vai *žulti*, kā tas ir E. Glika Bībeles tulkojumā. Ja jaunais Bībeles tulkojums šajā ziņā atbilst mūsdienu vārda *baudīt* lietojumam, proti, vārds *baudīt* netiek attiecināts uz kaut ko nepatīkamu (par ēdieniem, dzērieniem),

tad varētu teikt, ka 1965. gadā revidētais Bībeles tulkojums vēl ir E. Glika tulkojuma varā, jo ir sastopami tādi vārdu savienojumi kā *nobaudīt žulti* (Bībele 1965). Iespējams, vārda *baudīt* nozīme ‘ēst, dzert’ ieguvusi pozitīvu konotāciju, ietekmējoties no šī vārda mūsdienu pamatnozīmes ‘ar prieku, baudu izjust (ko); ar patiku nodoties (kam)’ (MLVV).

2.5. ‘Piedzīvot, pieredzēt, izjust; dabūt’

Šī ir senajos tekstos visnenāk fiksētā un visizplatītākā vārda *baudīt* nozīme. Tiesa, šķiet, ka tā tomēr nav primāra, bet sākotnēji ir attīstījies kā pārnestā nozīme no nozīmes ‘pagaršot ēdienu, ēst, dzert’. Pats senākais vārda *baudīt* fiksējums kopumā un tieši ar šādu semantiku ir no 1585. gada katoļu katehisma: *KVnxs Jefu Christe / es luedfe teuw / pi teuw pefkredams / cour touwe ruckte cefchen / kattre tu no mannes pueffes boudis es* (CC1585, 56₁₂). Šāds un līdzīgs lietojums aptver visus senos tekstus. *Baudīt* ‘piedzīvot, pieredzēt’ var kaut ko nepatīkamu – ne tikai *ciešanas*, bet arī *sāpes*, *mokas*, *nāves mokas* un pašu *nāvi*, piemēram, E. Glika Jaunās Derības tulkojumā nolieguma formā *nebaudīt*: *Tad fazzija tee Juddi uhs to: Nu nomannam mehs/ ka tew tas Wels irr. Abràams nomirris/ un tee Praweefchi/ un tu fakki: kas mannu Wahrdu turrehs/ tas to Nahwi muhfcham ne baudihs* (JT1685, Jn, 8:52). Salīdzinājumam vārds, kura primārā nozīme ir ‘nenogaršot’ attiecīgajā teksta vietā ir gan M. Lutera 1545. gada tulkojumā: *So jemand mein Wort hält, der wird den Tod nicht schmecken ewiglich* (Luth 1545, Johannes 8: 52), gan grieķu oriģinālā: *με γευσεται* ‘nenogaršos’ (GIB). Acīmredzot gan vācu, gan grieķu valodā tie ir lietoti ar pārnesto nozīmi ‘pieredzēt, piedzīvot’. Var *baudīt* ‘pieredzēt, piedzīvot’ arī ko pozitīvu, piemēram, *Jēzus mīlestību*: *Jo irr taggadie tu / O Zillwähx / tawa Kungha JEFu Mielästibu redfi und baudi..* (Manc1654_LP1, 536₂₈) vai *žēlastību*, kā šajā 1615. gada garīgās dziesmas tulkojumā: *Tu effe mums tho pattefe fyme deuwis / Py kattre mhes touwe beelestibe allafin baudam* (Ps1615, 190₁₈). Salīdzinot šo tekstu ar oriģinālu, redzams, ka arī 1548. gadā publicētajā vāciskajā dziesmas variantā ir pārnestā nozīmē lietots vārds *schmecken*, kuram primārā nozīme ir ‘garšot’: *Dar by wy dine gunst und gūde fme=/cken* (Vanags 2000: 120).

Līdzīga situācija ir vērojama vairākos citos gadījumos, kad attiecīgajā vietā M. Lutera 1545. gada Bībeles tulkojumā, visticamāk, ar pārnesto nozīmi ‘pieredzēt, piedzīvot’ lietots vārds, kura pamatnozīme ir ‘pagaršot, garšot’, bet latviešu atbilstmē vārds *baudīt* ar nozīmi ‘piedzīvot’, pieredzēt’, piemēram, E. Glika Jaunās Derības tulkojumā: *Ja juhs zittadi effat baudiufchi/ ka tas Kungs laipnigs irr* (JT1685, 1P, 2:3), M. Lutera 1545. gada Bībeles vāciskajā tulkojumā: *So jr anders geschmackt habt / das der HERr freundlich ist* (Luth1545, 1 Petrus 2: 3). Oriģinālajā grieķu tekstā šeit ir lietots vārds *γευσασθε* ar

nozīmi 'jums garšoja' (GIB). Arī jaunajā Bībeles latviešu tulkojumā tāpat kā E. Glikam šajā vietā ir vārds *baudīt*: *ja vien jūs esat baudījuši, cik tas kungs labs ir* (Bībele 2012: 2584). Tiesa, arī citu valodu Bībeles tulkojumos attiecīgajās vietās nereti ir vārdi ar nozīmi 'pagaršot', piemēram, krievu mūsdienu Bībeles tulkojumā: *ibo vy vkusili, čto blag Gospod'* (Biblija, 1Petr 2: 3) un lietuviešu agrāko gadsimtu Bībeles tulkojumos, tajā skaitā 1727. gada Jaunās Derības tulkojumā: *Iey kittaip ragawot, jog Wießpat's géras yra.* (NT1727)⁵, turpretī mūsdienu lietuviešu Bībeles tulkojumā šajā vietā ir vārds *patirti* 'pieredzēt': *Jūs gi esate patyrę, koks meilus yra Viešpats* (Biblija RK_K1998, 1P 2:3).

Ne tikai Jaunās Derības grieķu valodas oriģinālā, bet arī Vecās Derības senebreju oriģinālā (tiesa, daudz retāk nekā Jaunajā Derībā) ir lietojumi, kad vārds, kura primārā nozīme ir 'pagaršot', ir lietots pārnestā nozīmē 'pieredzēt, piedzīvot'. Kā piemēru Vecajā Derībā var minēt vārda *baudīt* lietojumu G. Manceļa 1631. gada Sīraha grāmatas tulkojumā: *Palleetz stippre pi to / kad tam Ļauna Deena pe=eht / ka tu no winja laim arridfan baudiet warr* (Manc1631_Syr, 556₃₀). Attiecīgajā vietā M. Lutera Bībeles tulkojumā ir vārds *geniessen*, kam vācu valodā pirmatnējā nozīme ir 'ēst, baudīt ēdienu': *HALt feste bey jm / wens jm vbel gehet / Auff das du seines Glücks auch geniessen mügest* (Luth1545: Syrach 22: 29).

Līdz ar to varētu uzskatīt, ka nozīme 'pieredzēt, piedzīvot' vārdam *baudīt* latviešu valodā ir ienākusi kā semantiskais kalks no Bībeles lietojuma – vai nu taisni no grieķu (dažreiz arī senebreju valodas), vai ar vācu valodas starpniecību – un ir stabili nostiprinājusies mūsu senajos tekstos un valodā kopumā.

Arī šī nozīme ir redzama atvasinājumos, piemēram, *baudišana* 'pieredzēšana, piedzīvošana', kas ir redzama piemēros no Vecās Derības: *Preekfch tahdahm Leetahm atkahpahs tas Maitatajs / un fchohs pafchus winfch bihjajahs / jo ta weena Dufmibas Baudifchana gann bija* (VD1689_94, Sal, 18:25). Īsti skaidrību nedod salīdzinājums ar attiecīgo vietu M. Lutera Bībeles tulkojumā: *Denn es war daran gnug / das allein ein versuchung des zorns were* (Luth1545, Sal, 18: 25), jo *versuchen* vācu valodā nozīmē gan 'mēģināt', gan 'pagaršot', bet ne 'pieredzēt, piedzīvot', tomēr salīdzinājums ar mūsdienu latviešu Bībeles tulkojumu, kurš ticis tulkots no oriģinālajiem (ebreju un grieķu) tekstiem, liek domāt, ka senebreju oriģinālā arī ir ticis lietots vārds ar nozīmi (iespējams, pārnesto) 'pieredzēt, piedzīvot', jo jaunajā tulkojumā šī vieta skan: *Tiem bija diezgan dusmas vienreiz piedzīvot* (Bībele 2012: 1904).

Par nozīmi 'pieredzēt, piedzīvot' vēl arī gribētos piebilst, ka 16. un 17. gadsimtā šāds lietojums ir bijis plašāks, attiecināts gan uz negatīvām,

⁵ Lietuviešu senie teksti pētīti, izmantojot interneta vietni <http://seniejirastai.lki.lt/>

nepatīkamām lietām, gan arī uz kaut ko labu atšķirībā no mūsdienām, kad *baudīt* nozīmē ‘ar prieku, baudu izjust (ko); ar patiku nodoties (kam)’, piemēram, *baudīt dzīvi, mūziku, dabas skaistumu, klusumu* (MLVV). Arī šeit pārlicinoši pozitīvi konotēts lietojums atklājas, ielūkojoties „Līdzsvarotajā mūsdienu latviešu valodas tekstu korpusā“: *baudīt* var *Saeimas deputātu atbalstu, autoritātes statusu, cieņu, ietekmi, imunitāti, dzīvi, maigumu un siltumu, randiņus, viesmīlību* utt. (LVK 2018). K. Karulis uzskata, ka šo pozitīvo nozīmes niansi 18. gadsimta beigās un 19. gadsimta sākumā vācu vārda *geniesen* pārnesto nozīmju ietekmē ieviesuši vācu tautības autori (Karulis 1992 I 113). Arī saistībā ar šo nozīmi jāsecina, ka E. Glika tulkojums turpina ietekmēt mūsdienu tulkojumus, piemēram, *..zitti irr no teem/ kas fche stahw/ kas to Nahwi ne baudih/ teekams tee redfehs to Deewa Walstibu*. (JT 1685 Lk 9:27), *..ir kādi starp tiem, kas še stāv, kas nāvi nebaudīs, tiekāms tie nebūs redzējuši Dieva valstību..* (Bībele 1965, Lk 9:27) *..daži no šeit stāvošajiem nāvi nebaudīs, iekams nebūs redzējuši Dieva valstību* (Bībele 2012: 2275). Iespējams, šeit jārunā gan par burtisku tulkojumu no avotteksta, gan par Bībeles tulkojuma tradīciju, kas stāv pāri attiecīgo vārdu aktuālajai semantikai.

3. Nobeigums

Vārda *baudīt* senākā nozīme, visticamāk, ir ‘pārbaudīt, mēģināt’. No tās atvasinātas vairākas nozīmes: ‘uzdrošināties, iedrošināties’, ‘doties viens otram pretī, satīkties, redzēties’ (šīs nozīmes mūsdienās vairs netiek lietotas) un vēl līdz mūsdienām lietotā nozīme ‘pagaršot, ēst, dzert’. No tās savukārt atvasināta vēl mūsdienās lietotā nozīme ‘piedzīvot, pieredzēt, izjust; dabūt’.

Nozīmju attīstību ir ietekmējuši Bībeles teksti, iespējams, nozīme ‘piedzīvot, pieredzēt, izjust; dabūt’ kā kalks latviešu valodā ir ienākusi tieši līdz ar Bībeles tulkojumiem.

Vārda *baudīt* un tā atvasinājumu lietojuma salīdzinājums dažādos Bībeles tulkojumos liecina par to, ka nereti mūsdienu tulkojumi nav brīvi no E. Glika tulkojuma tradīcijas, jo atsevišķas vārdkopas, piemēram, *nāvi nebaudīt*, Bībeles tekstos ir saglabājušās cauri gadsimtiem, kaut mūsdienu valodā šāds lietojums ir ļoti neparasts.

Avoti un literatūra

- ALEW = *das Altlitauische etymologische Wörterbuch. Das ALEW 2.0.* Berlin: Humboldt-Universität zu Berlin, 2020. <https://alew.hu-berlin.de/dict>
- Bībele 1965 = *1965. gada revidētais Bībeles teksts latviešu valodā.* www.bibele.lv.

- Bībele 2012 = *Bībele*. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 2012.
- Bīblija = *Biblija. Sinodalnyj perevod*. <http://www.biblioteka3.ru/biblioteka/biblija/>
- Bīblija RK_K1998 = *Rubšio Ir Kavaliausko Biblija*, Lvk (katalikų) leidimas 1998 m. <https://biblija.lt/index.aspx?cmp=toc>
- CC1585 = *Catechismus Catholicorum. Jscige pammacischen no themis Papreksche Galwe gabblems Christites macibes..* Vilne Pille: pi Danielem Lanciensem, 1585.
- DWB = *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*. <http://woerterbuchnetz.de/DWB/>
- EvEp1587 = *Euangelia und Episteln..* Königsberg : Gedruckt.. bey Georgen Osterbergern, 1587.
- Fraenkel LEW = *Litauisches etymologisches Wörterbuch*. I-II. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962, 1965.
- Fuer1650_70_1ms = Fürecker, Christopher. *Lettisches und Teutsches Wörterbuch zusammen geschrieben und mit Fleiß gesamelt von Christopher Fürecker*. 1. manuskripts, atrodas LU Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā.
- Fuer1650_70_2ms = Fürecker, Christopher. *Lettisches und Teutsches Wörterbuch zusammen geschrieben und mit Fleiß gesamelt von Christopher Fürecker*, 2. manuskripts, atrodas LU Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā.
- GIB = *Greek Interlinear Bible (NT)*. https://www.scripture4all.org/OnlineInterlinear/Greek_Index.htm
- HIB = *Hebrew Interlinear Bible (OT)*. https://www.scripture4all.org/OnlineInterlinear/Hebrew_Index.htm
- Jēgers, Benjamiņš. 1966. Verkannte Bedeutungsverwandtschaften baltischen Wörter. *Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung*. Bd.80, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 6–162.
- JT1685 = *Tas Jauns Testaments Muhsu Kunga Jesus Kristus..* Riga: Gedruckt durch Johann Georg Wilcken, 1685.
- Karulis, Konstantīns. 1992. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 1.–2. sēj. Rīga: Avots.
- Kazakēnaitē, Ernesta. 2015. Iespraudumi oriģinālajos *Vermehretes Lettisches Handbuch* (1685) perikopju pantos. *Baltistica L (1) 2015*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, 129–149.
- Kazakēnaitē, Ernesta. 2019. *XVI–XVII a. liuteronų latviškųjų Biblijos fragmentų sąsajos su Gliciko Biblijos vertimu (1685–1694). Daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Langijs, Jānis. 1936. *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku*. Pēc manuskripta fotokōpijas izdevis un ar apcerējumu par Langija dzīvi, rakstību un valodu papildinājis E. Blese. Rīga: Latvijas Ūniversitāte.
- Leskien, August. 1884. *Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen*. Leipzig: S. Hirzel.
- LGL1685_K1 = *Lettische geistliche Lieder vnd Collecten*. Mitau: Radetzky, 1685.
- LKŽ = Lietuvių kalbos žodynas, I–XX. Vilnius: Mintis, Mokslas, Lietuvių kalbos institutas, 1941–2002.

- Luth1545 = *Luther Bibel 1545*. <https://www.biblegateway.com/versions/Luther-Bibel-1545-LUTH1545/>
- LVK 2018 = *Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpus*. <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>
- LVVV = Andronova, Everita; Frīdenberga, Anna; Siliņa-Piņķe, Renāte; Trumpa, Anta; Vanags, Pēteris. *Latviešu valodas vēsturiskā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2016–2020. <https://tezaurs.lv/lvvv/>
- Manc1631_Syr = Mancelius, Georgius. *Das Hauß=Zucht=und Lehrbuch Jesu Syrachs*. Riga: durch und in Verlegung Gerhard Schröders, 1631.
- Manc1638_L = Mancelius, Georgius. *Lettus, Das ist Wortbuch*. Riga: durch Gerhard Schröder, 1638.
- Manc1654_LP1 = Mancelius, Georgius. *Lettische Lang=gewünschte Postill*. Riga: Gedruckt und verlegt durch Gerhard Schröder, 1654.
- ME = Milenbahs, Kārlis. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. I–IV. Rīga: Kultūras fonds, 1923–1932.
- MLVV = *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2003–2019. <http://www.tezaurs.lv/mlvv/>
- MW = Schiller, Karl; Lübben, August. *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*. I–VI. Bremen: Kühnemann [u. a.], 1875–1881.
- NT1727 = *Naujas Testamentas*. Karaliaučius, 1727. <http://seniejirastai.lki.lt/db.php?source=57>
- Ps1615 = *Psalmen und geistliche Lieder*. Riga: Nicolaus Mollin, 1615.
- SENIE = *Latviešu valodas seno tekstu korpus*. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorija, LU Humanitāro zinātņu fakultātes Baltu valodu katedra, LU Latviešu valodas institūts, 2002–2018.
- Smoczyński, Wojciech. 2020. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. <https://rromanes.org/pub/alii/Smoczy%C5%84ski%20W.%20S%C5%82ownik%20etymologiczny%20j%C4%99zyka%20litewskiego.pdf>
- Urbutis, Vincas. 2009. *Baltų etimologijos etudai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Vanags, Pēteris. 2000. *Luterāņu rokasgrāmatas avoti. Vecākā perioda (16. gs. – 17. gs. sākuma) latviešu teksti*. Rīga: Mantojums; Stokholma: Memento. *Ta Swehta Gramata Jeb Deewa Swehtais Wahdris*. Riga: Gedruckt bey Johann Georg Wilcken, 1689 [faktiski: 1694]
- VD1689_94 = *Vermehrtes Lettisches Hand=Buch*. Riga: Druckts und verlegt Jhro HochFürstl: Hoff=Buchdrucker George Radetzky, 1685.
- VLH1685 = *Das Hauß=Zucht=und Lehr=Buch Jesus Syrachs*. Mitau: George Radetzky, 1685.

Anta Trumpa
Latvijas Universitātes
Latviešu valodas institūts
Kalpaka bulvāris 4
LV 1050, Rīga, Latvija
antat@latnet.lv

SUMMARY

The Verb *baudīt* ‘to enjoy’ in Early Latvian Texts: Semantic Variability

Anta TRUMPA

This study, making use of the data in the “Corpus of Early Written Latvian Texts” and the “Historical Latvian Dictionary” (which is still in the process of elaboration), aims to analyze the meanings of the verb *baudīt* and its derivatives in 16th–17th century Latvian in a tentative chronological order, commenting on the links between these meanings when possible.

The oldest meaning of *baudīt* most probably is ‘to try, to attempt’, from which several other meanings have been derived: ‘to dare’, ‘to meet/encounter each other’ (these meanings are not used today anymore) and the meaning ‘to try [a food], to taste, to eat/drink’ which is still in use. From this, in its turn, the contemporary meaning ‘to experience/undergo, to feel; to get’ has been derived.

The development of the meanings of *baudīt* has been influenced by Bible translations – it is possible that the meaning ‘to experience/undergo, to feel; to get’ has entered the Latvian language along with these translations. Comparison of the verb *baudīt* and its derivatives in various Bible translations show that even the modern translations sometimes follow the tradition of Ernst Glück’s translation, and some specific collocations such as *nāvi nebaudīt* ‘not to taste death’ remain there throughout centuries, even though in everyday language they would be very uncommon.